

Armoede en de lage middenklasse in België en Vlaanderen: een actualisering

Auteur

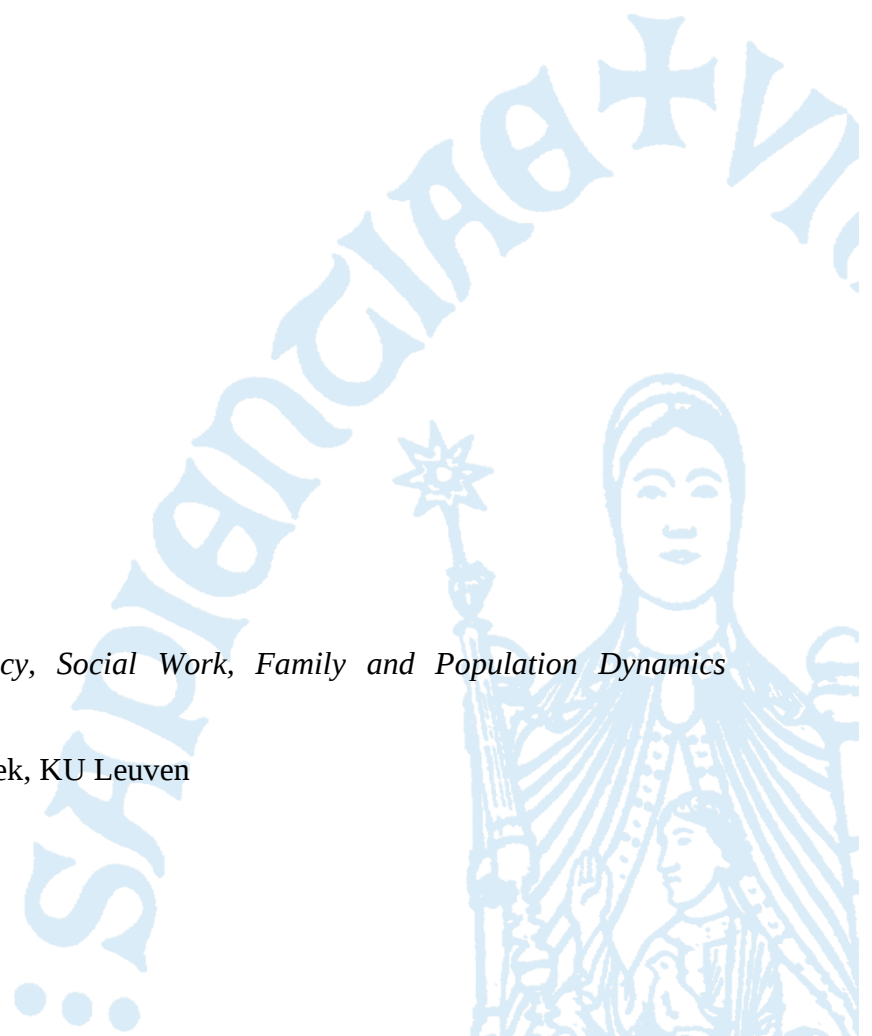
Wim Van Lancker

wim.vanlancker@kuleuven.be

*Research Institute for Social Policy, Social Work, Family and Population Dynamics
(ReSPOND)*

Centrum voor Sociologisch Onderzoek, KU Leuven

www.respond-research.eu

Armoede en de lage middenklasse in België en Vlaanderen: een actualisering

Een studie in opdracht van Decenniumdoelen en Denktank Minerva. Deze studie kwam tot stand met steun van de Vlaamse overheid.

MINERVA
progressieve
denktank

Armoede en de lage middenklasse in België en Vlaanderen: een actualisering¹

1. Inleiding

In 2019 publiceerden we op vraag van denktank Minerva en Decenniumdoelen het rapport *De lage middenklasse in België* waarin we voor de periode van 1985 tot 2016 onderzochten hoe het de lage middenklasse in België verging. België en Vlaanderen worden van oudsher gekenmerkt door een grote en stabiele middenklasse die ook standhield, in tegenstelling tot veel andere rijke welvaartsstaten. Tegelijk was het probleem van de armoede groot, met een stijgend armoederisico voor kinderen en mensen op actieve leeftijd. Daartussen bevond zich een groep van mensen die niet altijd veel beleidsaandacht kregen: de lage middenklasser. Waren het échte middenklassers of bijna-armen? De resultaten waren genuanceerd, en toonden een dubbele realiteit. De eerste realiteit was een sterke stijging van het aandeel ouderen in de lage middenklasse. Zij kenden tussen 1985 en 2016 een stijging van hun objectieve en subjectieve levensstandaard. De tweede realiteit was er een van de lage middenklassers op actieve leeftijd en hun kinderen: zij kenden een daling van hun objectieve en subjectieve levensstandaard, en konden minder dan vroeger een eigen woning verwerven. Toch was er nog een verschil met de groep van mensen in armoede. Algemeen werd de Belgische samenleving gekenmerkt door een zekere polarisatie: de groep mensen in armoede én de groep mensen met de hoogste inkomens werd groter, de kernmiddenklasse werd kleiner.

In dit rapport presenteren we een actualisatie van deze analyses. Sinds 2016, het laatste jaar waarvoor gegevens beschikbaar waren in het originele rapport, is veel gebeurd. Niet in het minst heeft de coronapandemie (al dan niet tijdelijk) gezorgd voor een nieuwe realiteit waarin massaal overheidsingrijpen in de inkomens van burgers en in de instrumenten van de sociale bescherming noodzakelijk was. Maar ook sociaal-demografische veranderingen zoals de vergrijzing van de bevolking en de toenemende diversiteit hebben zich doorgezet, net zoals grote veranderingen op de arbeidsmarkt. Op basis van de meest recente gegevens focussen we in dit rapport op de situatie van mensen in armoede en de lage middenklasse in België en Vlaanderen.

2. Data en operationalisering

In het originele rapport *De lage middenklasse in België*² werd gebruikt gemaakt van drie verschillende gegevensbronnen die de periode 1985 tot 2016 omvatten. Het ging om: *Sociaal-Economisch Panel* (SEP) voor de periode 1985-1997; *European Community Household Panel* (ECHP) voor de periode 2000-2003; en de *European Union Statistics on Income and Living Conditions* (EU-SILC) voor de periode 2005-2016. Het gaat om drie representatieve

¹ De auteur wenst Statbel te bedanken voor het aanleveren van de gegevens, en de opdrachtgevers Decenniumdoelen en Denktank Minerva voor een boeiende inhoudelijke uitwisseling.

² Robben, L.-l., Van den Heede, A. & Van Lancker, Wim (2019). *De lage middenklasse in België*. Centrum voor Sociologisch Onderzoek: Leuven. Downloadbaar via <https://www.denktankminerva.be/studies/middenklasse>.

steekproeven voor België die gedetailleerde informatie bevatten omtrent de inkomens- en levensomstandigheden van inwoners van België. De drie gegevensbronnen zijn echter onderling niet perfect vergelijkbaar, onder meer omwille van verschillende inkomensconcepten en -metingen.³

In deze actualisering maken we gebruik van de Belgische gegevens van de SILC voor de periode 2017 tot en met 2022 die ons werden aangeleverd door het Belgische statistiekbureau Statbel. In de enquête verwijzen de inkomensgegevens telkens naar het inkomensjaar voordien; we maken dus gebruik van BE-SILC 2018 tot en met BE-SILC 2023. Het is belangrijk om aan te stippen dat de steekproefmethode ingrijpend werd gewijzigd vanaf BE-SILC 2019 (inkomensjaar 2018). Daardoor ontstaat een ‘breuk’ in de tijdsreeks, en zijn de in het bijzonder de inkomensgegevens niet goed vergelijkbaar. In dit rapport vergelijken we vanaf sectie §4 consequent het inkomensjaar 2018 met het inkomensjaar 2022. Waar nuttig en correct te interpreteren beschouwen we de periode vanaf 1985.

We onderscheiden vijf inkomensklassen in België die worden ingedeeld op basis van het equivalente netto beschikbaar gezinsinkomen (zie Tabel 1). De groep mensen in armoede wordt gedefinieerd als mensen die leven in een huishouden met een netto equivalent beschikbaar gezinsinkomen dat lager is dan 60% van het mediane equivalente netto beschikbare gezinsinkomen. De lage middenklasse definiëren we als mensen met een netto equivalent beschikbaar gezinsinkomen tussen de 60% en 80% van het mediane inkomen. Het gaat dus om mensen die niet arm zijn maar een beschikbaar inkomen hebben dat toch als laag kan worden beschouwd. De kernmiddenklasse definiëren we als de groep mensen met een netto equivalent beschikbaar gezinsinkomen tussen 80% en 120% van het mediane inkomen. De hogere middenklasse situeren we tussen de 120% en 200% van het mediane inkomen. De hoogste inkomens (‘rijk’), tenslotte, hebben een netto equivalent beschikbaar gezinsinkomen groter dan 200% van het mediane inkomen.

	ARM	LAGE MIDDENKLASSE (LMK)	KERN MIDDENKLASSE (KMK)	HOGE MIDDENKLASSE (HMK)	RIJK
PERCENTAGE VAN HET MEDIAAN INKOMEN	< 60%	60-80%	80-120%	120-200%	> 200%

Tabel 1: Definiëring inkomensgroepen

³ Assal, E-A et al. (2021). Inkomensongelijkheid in België: wat we weten en niet weten. Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid 64(2): 133-171. <https://socialsecurity.belgium.be/nl/publicaties/belgisch-tijdschrift-voor-sociale-zekerheid/btsz-jaargang-64>.

3. De middenklasse in België

We bekijken vooreerst de omvang van de lage middenklasse en de andere inkomensgroepen, en hoe die is geëvolueerd in de voorbije vijfendertig jaar. Tabel 2 toont de evolutie van het aandeel van de Belgische bevolking dat op elk meetpunt in de verschillende inkomensgroepen werd ingedeeld, overgenomen uit het originele rapport. 2016 is het inkomensjaar waarmee het vorige rapport eindigde. In Tabel 3 voegen we er de nieuwe tijdsreeksen voor de periode 2017-2022 aan toe. Om de interpretatie te vergemakkelijken voegen we ook telkens de betrouwbaarheidsintervallen rond de puntschattingen toe. Let op: tussen 2017 en 2018 is er een ‘breuk’ in de gegevens. Verderop vergelijken we daarom de jaren 2018-2022 om een zo consistent mogelijke interpretatie mogelijk te maken. Waar nodig en relevant nemen we de lange periode vanaf 1985 of later in ogenschouw.

JAAR	1985	1992	2000	2005	2010	2016
ARM	9,8%	10,2%	13,4%	14,7%	15,3%	15,9%
	[9,3-10,2]	[9,6-11,0]	[12,2-14,7]	[14,1-15,3]	[14,7-16,0]	[15,2-16,6]
LAGE MIDDENKLASSE	20,5%	19,9%	17,9%	18,2%	18,2%	18,1%
	[19,9-21,1]	[19,0-20,8]	[16,6-19,3]	[17,6-18,9]	[17,5-19,0]	[17,4-18,8]
KERN MIDDENKLASSE	38,4%	38,2%	36,1%	33,4%	33,4%	32,8%
	[37,7-39,1]	[37,2-39,2]	[34,4-37,9]	[32,6-34,2]	[32,5-34,2]	[31,9-33,7]
HOGE MIDDENKLASSE	28,0%	28,2%	27,5%	28,3%	27,9%	28,7%
	[27,4-28,7]	[27,2-29,1]	[26,0-29,0]	[27,5-29,1]	[27,1-28,8]	[27,9-29,6]
RIJK	3,3%	3,5%	5,2%	5,4%	5,2%	4,5%
	[3,1-3,6]	[3,1-3,9]	[4,5-5,9]	[5,0-5,8]	[4,8-5,6]	[4,1-4,9]

Tabel 2: Aandeel van de vijf inkomensgroepen in België, 1985-2016 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, ECHP, EU-SILC).

JAAR	2017	(B)	2018	2019	2020	2021	2022
ARM	16,4%		14,8%	14,1%	12,8%	13,2%	12,3%
	[15,7-17,1]		[14,2-15,4]	[13,5-14,8]	[12,2-13,4]	[12,6-13,9]	[11,6-12,9]
LAGE MIDDENKLASSE	17,0%		17,7%	18,2%	18,3%	18,6%	19,6%
	[16,3-17,7]		[17,1-18,4]	[17,5-18,9]	[17,6-19,0]	[17,9-19,3]	[18,8-20,4]
KERN MIDDENKLASSE	33,4%		35,8%	36,1%	37,1%	36,2%	37,5%
	[32,5-34,2]		[34,9-36,6]	[35,3-37,0]	[36,2-37,9]	[35,3-37,2]	[36,5-38,4]
HOGE MIDDENKLASSE	29,5%		27,8%	27,6%	28,5%	27,9%	27,2%
	[28,7-30,4]		[27,0-28,6]	[26,8-28,4]	[27,7-29,3]	[27,0-28,8]	[26,3-28,1]
RIJK	3,8%		3,9%	4,0%	3,3%	4,1%	3,5%
	[3,5-4,1]		[3,6-4,2]	[3,7-4,3]	[3,1-3,6]	[3,8-4,5]	[3,2-3,9]

Tabel 3: Aandeel van de vijf inkomensgroepen in België, 2017-2022 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. BE-SILC).

Het valt meteen op dat de lage middenklasse en de kernmiddenklasse sinds 2018 substantieel en significant zijn gegroeid, en dat de groep van mensen in armoede significant en substantieel is gedaald. De hoge middenklasse en de allerhoogste inkomensgroep ('rijk') blijft stabiel. Vandaag behoort 19,6% van de Belgische bevolking tot de lage middenklasse, 12,3% is arm, terwijl 37,5% tot de kernmiddenklasse behoort. 27,2% behoort tot de hoge middenklasse, en ongeveer 3,5% is rijk. De Belgische inkomensklassen tonen vandaag opvallende overeenkomsten met de situatie eind jaren negentig. Sinds begin van de jaren 2000 tot 2017 is de groep mensen in armoede traag maar gestaag gestegen terwijl de kernmiddenklasse afkalfde. Op het hoogtepunt in 2017 behoorde 16,4% van de Belgische bevolking tot de groep van mensen in armoede, en 17,0% tot de middenklasse. Die trend werd omgebogen vanaf 2018. Vandaag zien we geen polarisatie meer, maar convergentie: de onderkant van de inkomensverdeling tendeert naar het midden terwijl de omvang van de hoogste inkomensgroepen relatief gelijk bleef (althans niet significant veranderde). Ook de coronajaren 2020-2021 hebben die trend niet doorbroken. Vandaag moeten er relatief gezien minder mensen met een te laag gezinskomen moeten rondkomen dan zes jaar geleden, terwijl er meer mensen zich tot de middenklasse mogen rekenen.

Figuur 1 toont de evolutie van de omvang van de middenklasse naar de drie Belgische gewesten. Let op, de indeling in inkomensklassen gebeurt op basis van het nationale netto equivalent beschikbaar inkomen, niet het regionale. We zien grote regionale verschillen met één gemene deler: de groep mensen in armoede is overal afgenomen. Toch tonen de gewesten telkens een ander beeld. Brussel blijft zeer sterk gepolariseerd. De armoede is er afgenomen van 31% tot 28% en de lage middenklasse is toegenomen van 22% tot 24%. De kernmiddenklasse en de hogere middenklasse is onveranderd gebleven. Dat betekent dat nog steeds meer dan de helft van de Brusselse bevolking tot de groep mensen in armoede of de lage middenklasse behoort. In Vlaanderen is de daling van de armoede van 10% in 2018 tot 8% in 2022 samengegaan met een toename van de kernmiddenklasse, van 38% tot 40%. Een stevige middenklasse is hier de norm: 72% van de Vlaamse bevolking behoort tot de kern- of hogere middenklasse. In Wallonië, tenslotte, is de armoede gedaald van 18% tot 15% en zijn zowel de lage middenklasse als de kernmiddenklasse in omvang toegenomen. De hogere middenklasse is er, in tegenstelling tot in de andere regio's, afgenomen.

Figuur 1 Omvang en evolutie van de inkomensklasse naar Belgische gewesten, 2018 en 2022

Het is niet alleen van belang om naar de verandering van het aandeel van elke inkomensgroep te kijken, maar ook naar de evolutie van de inkomens binnen elke groep. Figuur 2 toont de evolutie van de mediane inkomens binnen elke inkomensgroep en de evolutie van het bruto binnenlands product (BBP) per hoofd van de bevolking tussen 1985 en 2022. We tonen de evolutie in reële termen, gecorrigeerd voor inflatie. Een stijging van het inkomen in reële termen betekent in theorie dus een toename van de koopkracht. In theorie, omdat inflatie verschillende inkomens op een verschillende manier kan treffen (lage inkomens consumeren bijvoorbeeld een groter aandeel van hun inkomen) en omdat de consumptiepatronen en maatschappelijke standaarden over een periode van dertig jaar uiteraard sterk veranderd zijn. We normaliseren de inkomens en het BBP op 100 in 1985. Dat geeft ons een duidelijk beeld van de procentuele stijging van de inkomens en het BBP per hoofd over de voorbije

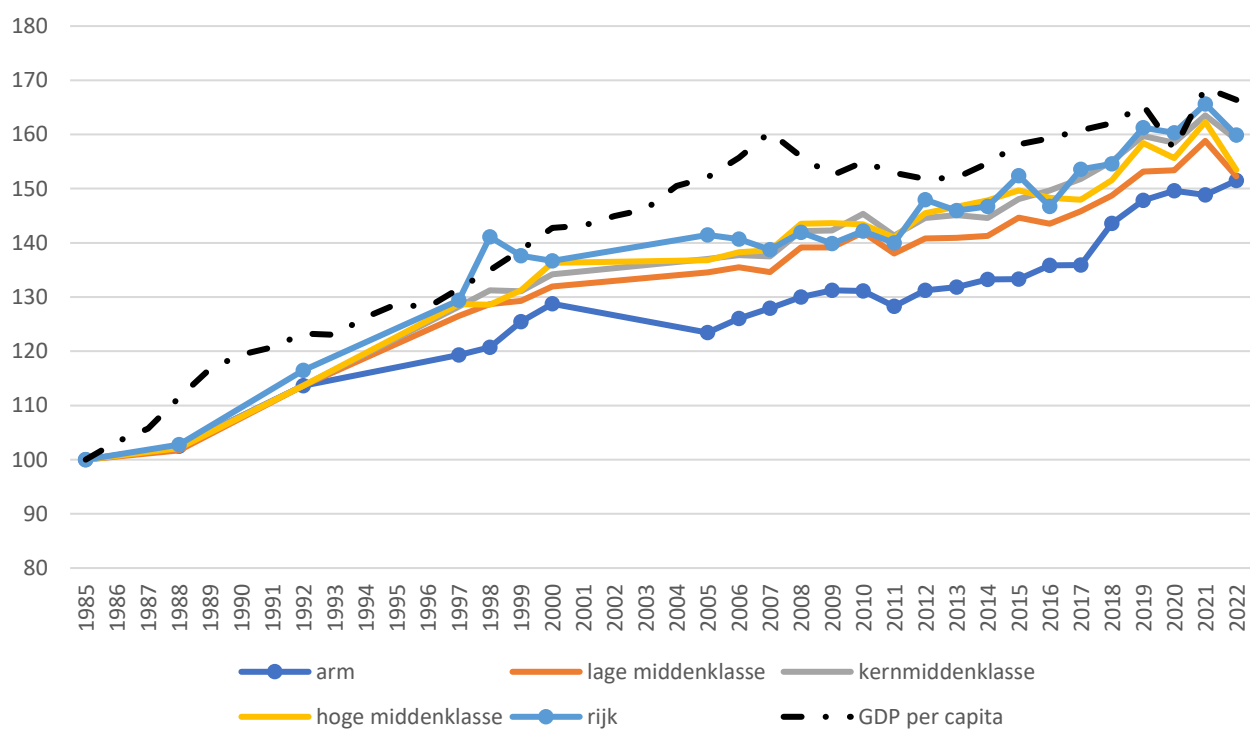
zevenendertig jaar. Let op, er zijn verschillende breuken in de tijdsreeks die meegenomen moeten worden in de interpretatie.

Het BBP per hoofd van de bevolking is met 66% toegenomen. Dit komt overeen met een gemiddelde jaarlijkse stijging van 1,75%. We zijn dus, als land, veel rijker geworden over een periode van vijfendertig jaar. Daartegenover staat dat de mediane inkomens van de kernmiddenklasse stegen met 59%, of een gemiddelde jaarlijkse toename van 1,6%. Met andere woorden, de stijging van de mediane inkomens was minder sterk dan de stijging van het BBP per hoofd van de bevolking. De groei van het mediane netto beschikbare gezinsinkomen hield gelijke tred met de groei van het BBP tot eind jaren negentig, waarna het BBP sterker groeide dan het mediane gezinsinkomen. Vanaf de economische en financiële crisis van 2008 zien we echter terug dat het BBP en het mediane netto beschikbare gezinsinkomen meer gelijkmatig groeien. Wanneer we kijken naar de evolutie binnen de inkomensklassen, dan vallen twee zaken op:

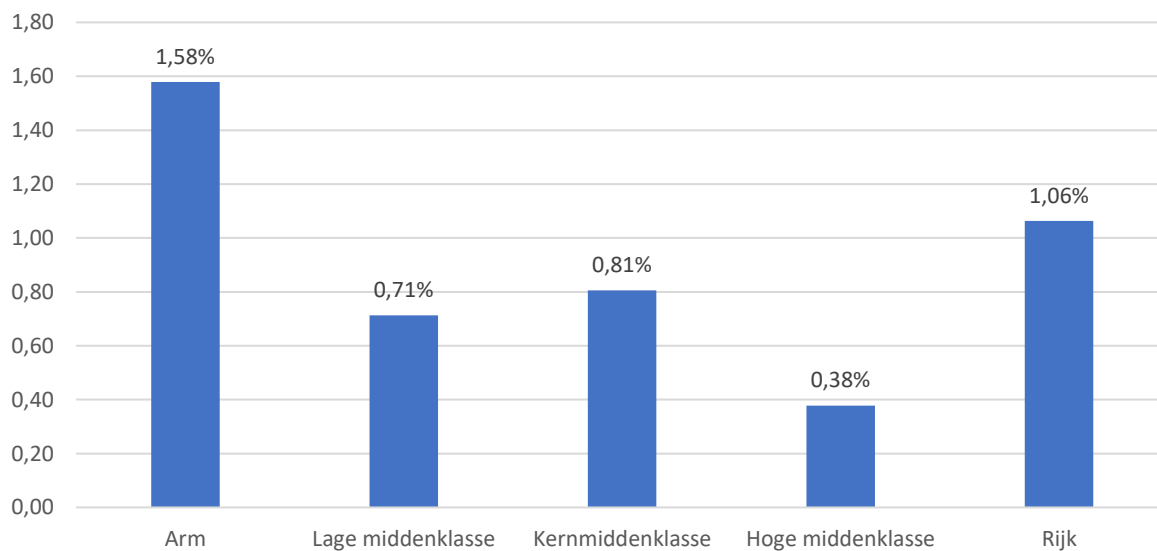
1) de groei van de inkomens van de kernmiddenklasse, de hoge middenklasse én de rijken houden gelijke tred en zijn sterk aan elkaar verwant met een gemiddelde jaarlijkse groei van respectievelijk 1,34%, 1,31% en 1,26%. Dat betekent dat de inkomensgroei voor ongeveer twee derde van de Belgische bevolking relatief gelijkmatig verloopt. De inkomens van de lage middenklasse hielden gelijke tred tot 2010 waarna ze wat trager begonnen te groeien; over de gehele periode kenden zij een gemiddelde jaarlijkse groei van 1,18%.

2) de inkomens van de mensen in armoede hielden gelijke tred tot het midden van de jaren negentig, waarna ze aan een trager tempo begonnen te groeien. Over de gehele periode groeien de inkomens van de groep mensen in armoede met 0,97% per jaar. Vanaf het jaar 2018 volgt echter een inhaalbeweging, met een forse groei van de laagste inkomens met 1,58% per jaar tegenover een groei van 0,81% per jaar van het mediane inkomen (Figuur 3). Vanaf inkomensjaar 2018 zijn de inkomensgegevens niet meer perfect vergelijkbaar met de periode ervoor, maar *binnen* deze periode zien we een duidelijk forsere toename binnen de groep mensen in armoede terwijl we binnen de periode een ander beeld zagen. Het corona-effect is ook duidelijk te zien, met een dip in de groei van het BBP in 2020, en een jaar later een afname van de inkomens in reële termen van alle inkomensklassen, behalve voor de groep mensen in armoede.

Kortom, terwijl de groep in armoede sinds de jaren negentig achterbleef op de groei van de welvaart, en ook de lage middenklasse een trager groeiritme kende sinds midden jaren 2000, lijkt dat patroon sinds 2018 gekeerd. De armoede is afgenomen, de lage middenklasse en de kernmiddenklasse zijn gegroeid, en de netto beschikbare gezinsinkomen van de groep mensen in armoede groeide forsier dan de rest van de inkomensklassen. In de volgende sectie gaan we na hoe de gestegen inkomens zich hebben vertaald in de levensstandaard, in sectie 5 en verder proberen we het geobserveerde patroon beter te begrijpen.

Figuur 2 Evolutie van de mediane netto beschikbare inkomens en BBP per hoofd van de bevolking, 1985-2022 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, ECHP, EU-SILC, BE-SILC). BBP per capita van Wereldbank open data, <https://data.worldbank.org/>.

Figuur 3 Jaarlijkse procentuele groei van de reële netto beschikbare gezinsinkomens per inkomensklasse, 2018-2022. (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. BE-SILC).

4. Levensstandaard

Hoewel we een inkomensbenadering verkiezen om de middenklasse af te bakenen, zegt dat in feite weinig over de levensstandaard van mensen die tot de lage middenklasse behoren en over meer subjectieve inschattingen van de onzekerheid en kwetsbaarheid die kunnen gepaard gaan met een laag inkomen. In deze sectie bestuderen we de groep mensen in armoede en de lage middenklasse vanuit het breder perspectief van zowel de objectieve levensstandaard als de subjectieve inschatting van die levensstandaard. We baseren ons op gegevens over eigenaarschap, ernstige materiële deprivatie, het zich kunnen veroorloven van een jaarlijkse vakantie, en de het gevoel om rond te kunnen komen.

We nemen eerst huisvesting onder de loep. Een eigen woning vergroot het vermogen van gezinnen, een vermogen dat indien nodig aangewend kan worden om de levensstandaard op peil te houden of te vergroten in afwezigheid van een arbeidsinkomen of na pensionering. Bovendien stimuleert het Vlaamse beleid sterk de aankoop van een eigen woning door middel van fiscale voordelen. Tegelijk zijn de wachtlijsten voor sociale huisvesting alleen maar toegenomen, en gaat privaat huren samen met een verhoogd armoederisico. Hoe de woonsituatie is geëvolueerd is dus een belangrijk aspect van de (toekomstige) levensstandaard.

Over de periode 1985 tot 2016 bleek het aandeel eigenaars in de laagste inkomensgroepen fors afgenomen, in het bijzonder voor mensen op actieve leeftijd. Tabel 4 toont dat het beeld vandaag er voornamelijk een is van stabiliteit. In 2018 was 71% eigenaar van de eigen woning, in 2022 was dat 73%. In 2018 huurde 20% van de bevolking een woning op de privémarkt terwijl 8% sociaal kon huren. Dit zijn ‘verschuivingen’ die volledig binnen de foutenmarge vallen. Naar inkomensklassen zien we een gelijkaardig beeld van stabiliteit, met wel bijzonder grote verschillen in eigenaarschap naarmate de inkomens toenemen.

Een gelijkaardig beeld krijgen we wanneer we de gegevens opsplitsen naar leeftijd in Tabel 5. Bij de groep mensen in armoede moet 44% huren op de private markt, 33% is eigenaar en 23% kan wonen in een sociale woning. In de lage middenklasse gaat het om 49% eigenaars, 33% huurders op de private markt en nog steeds 18% huurders in de sociale huisvesting. Vanaf de kernmiddenklasse verandert het beeld drastisch, met veel minder mensen die sociaal huren (5%) en veel meer eigenaars (73%). Tussen 2018 en 2022 is dat beeld eigenlijk niet veranderd. Bij de gepensioneerden zijn er veel meer eigenaars, met gelijkaardige aandelen in de groep armen (67%) en in de lage middenklasse (68%). De beperkte verschuivingen over de tijd heen vallen allemaal binnen de foutenmarge.

	2018			2022		
	Eigenaar	Huurder	Sociaal/Andere	Eigenaar	Huurder	Sociaal/Andere
ARM	37,4%	38,7%	23,8%	40,7%	37,8%	21,5%
LMK	56,1%	29,1%	14,9%	55,6%	26,4%	18,0%
KMK	77,0%	18,3%	4,7%	77,0%	17,7%	5,3%
HMK	89,0%	9,3%	1,7%	87,9%	10,5%	1,6%
RIJK	91,4%	7,8%	0,9%	92,1%	7,2%	0,7%
PREVALENTIE	71,3%	20,3%	8,3%	72,9%	19,6%	8,6%

Tabel 4 Eigenaarschap naar inkomensklasse, 2018-2022 (Bron: eigen berekeningen o.b.v. BE-SILC). Noot: Sociaal andere omvat naast sociale huisvesting ook gratis wonen en een verminderde huurprijs via de werkgever of familie of vrienden.

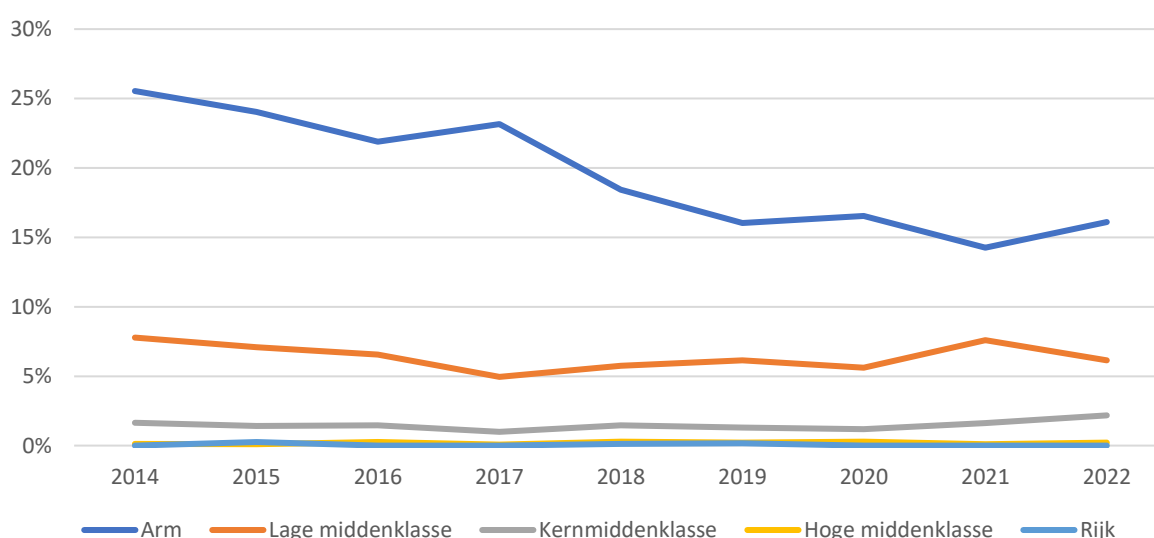
	2018			2022		
ACTIEVE LEEFTIJD	Eigenaar	Huurder	Sociaal/Andere	Eigenaar	Huurder	Sociaal/Andere
ARM	31,3%	43,2%	25,5%	33,1%	43,9%	23,1%
LMK	47,1%	36,0%	16,9%	48,5%	33,2%	18,3%
KMK	73,8%	21,3%	4,9%	73,3%	21,3%	5,4%
HMK	86,8%	11,3%	1,9%	85,7%	12,3%	2,0%
RIJK	89,8%	9,2%	1,0%	92,1%	7,3%	0,6%
PENSIOENLEEFTIJD	Eigenaar	Huurder	Sociaal/Andere	Eigenaar	Huurder	Sociaal/Andere
ARM	66,6%	16,0%	17,5%	66,9%	15,8%	17,3%
LMK	70,5%	15,8%	13,7%	67,6%	16,9%	15,6%
KMK	79,8%	14,0%	6,2%	78,6%	14,1%	7,2%
HMK	91,4%	6,5%	2,1%	86,5%	11,2%	2,3%
RIJK	93,6%	4,9%	1,5%	89,6%	8,7%	1,7%

Tabel 5 Eigenaarschap naar inkomensklasse en leeftijdsgroep, 2018-2022 (Bron: eigen berekeningen o.b.v. BE-SILC). Noot: Sociaal andere omvat naast sociale huisvesting ook gratis wonen en een verminderde huurprijs via de werkgever of familie of vrienden.

Als tweede maatstaf van de levensstandaard kijken we naar het voorkomen van ernstige materiële deprivatie, een veelgebruikte armoede-indicator die op Europees niveau werd gecreëerd om te evalueren of een gezin een minimale levensstandaard kan verwerven via het beschikbare inkomen. Er werd een lijst opgesteld van negen basisitems, waarbij werd gedefinieerd dat iemand ernstig materieel gedepriveerd is wanneer men zich minstens vier van de negen items niet kan veroorloven. Het gaat om een (1) maaltijd met vlees, kip, vis of vegetarisch alternatief om de twee dagen; (2) een jaarlijkse vakantie buitenshuis; (3) het kunnen betalen van de rekeningen voor de hypotheek, huur, nutsvoorzieningen of andere aankopen; (4) een wasmachine; (5) een kleuren-tv; (6) een telefoon of gsm; (7) een auto; (8) het huis

degelijk kunnen verwarmen; en (9) onverwachte financiële uitgaven kunnen doen. We bekijken hier de evolutie sinds het inkomensjaar 2014 in Figuur 4.

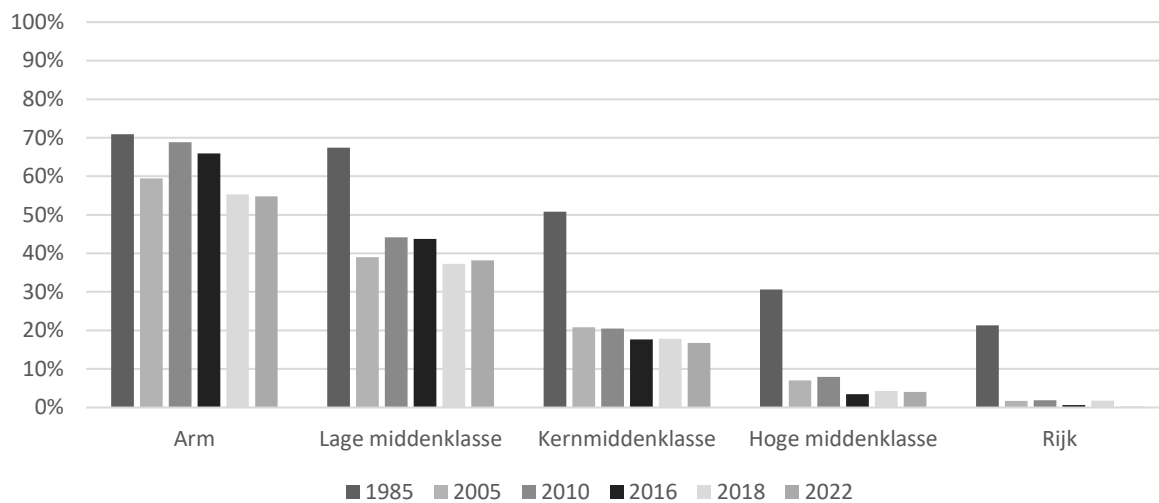
Het valt meteen op dat er grote verschillen zijn tussen de verschillende inkomensklassen in het aandeel mensen dat ernstig materieel gedepriveerd is, maar dat de trend voor de groep mensen in armoede dalend is. In 2014 was 25% van de mensen met een inkomen onder de armoedegrens materieel gedepriveerd, in 2022 was dat nog 15%. In de lage middenklasse bleef het aandeel stabiel op ongeveer 5%; in de kernmiddenklasse ging het in 2022 om ongeveer 2% van de mensen. Materiële deprivatie komt in de hogere middenklasse en bij de groep rijken nauwelijks tot niet voor. Opvallend: sinds 2018 blijft het aandeel ernstige materiële deprivatie relatief stabiel.

Figuur 4 Voorkomen van ernstige materiële deprivatie naar inkomensklasse, 2014-2022 (Bron: eigen berekeningen o.b.v. BE-SILC).

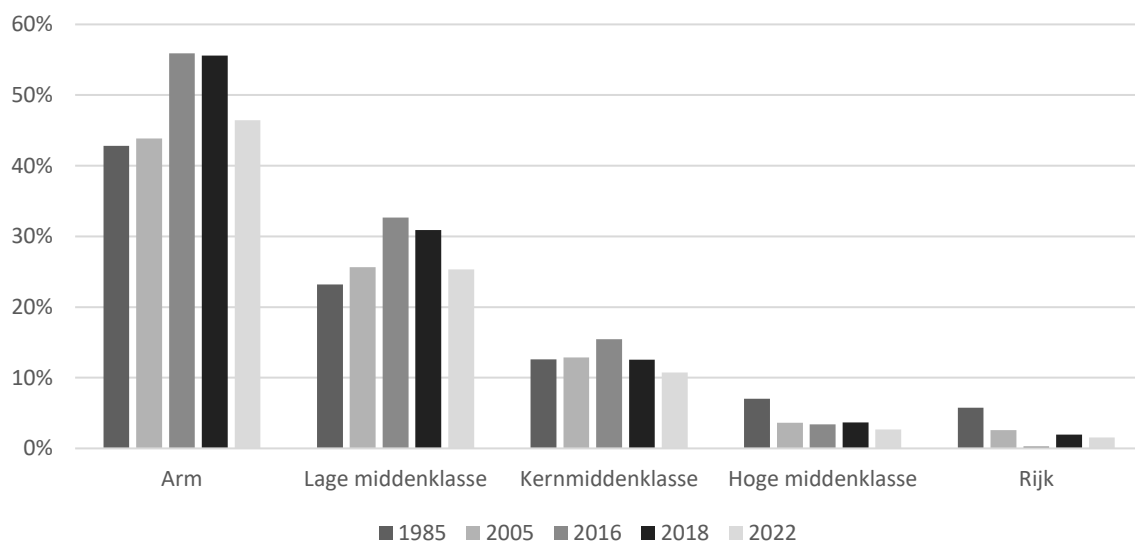
Een item dat we specifiek uit de deprivatie-lijst kunnen reconstrueren voor de voorbije vijftig jaar is dat van de jaarlijkse vakantie. De vraag in de verschillende enquêtes in de beschouwde periode luidde: ‘Kan u zich al dan niet een jaarlijkse vakantie buitenshuis veroorloven?’. Figuur 5 toont per inkomensklasse het aandeel dat zich geen jaarlijkse vakantie kan veroorloven vanaf 1985 tot vandaag. We zien aanzienlijke veranderingen doorheen de verschillende jaren. In 1985 was de levensstandaard in de lage middenklasse gelijkaardig met die van de groep armen, althans volgens deze indicator. Bijna 70% gaf toen aan zich geen jaarlijkse vakantie te kunnen veroorloven. In de kernmiddenklasse was dat de helft, in de hoge middenklasse 31% en zelfs bij de rijken gaf 21% aan zich geen vakantie te kunnen veroorloven. In het vorige rapport concludeerden we dat de levensstandaard sterk was toegenomen voor alle groepen met uitzondering van de groep mensen in armoede. Ook dat beeld is nu veranderd. In 2018 was het aandeel van de mensen in armoede dat aangaf zich geen jaarlijkse vakantie kunnen veroorloven gezakt van 66% in 2016 naar 55% in 2018. Ook in de lage middenklasse ging dat aandeel omlaag van 44% naar 37%. Toch zette die daling zich niet verder door. In

2022, toen de inkomens van in het bijzonder de groep mensen in armoede waren gestegen, gaf nog steeds 55% van deze groep aan zich geen jaarlijkse vakantie te kunnen veroorloven.

Figuur 5 Aandeel van de bevolking dat zich geen jaarlijkse vakantie kan veroorloven, naar inkomensklasse, 1982-2022 (Bron: eigen berekeningen o.b.v. SEP, ECHP, EU-SILC, BE-SILC).

In Figuur 6 tenslotte bespreken we een meer subjectieve indicator van de levensstandaard voor het inkomensjaar 1985, 2005 en 2016 aangevuld met de meest recente gegevens voor 2018 en 2022. Hier geven we voor elke inkomensgroep aan of men moeilijkheden ondervindt om rond te kunnen komen met het beschikbare inkomen. Dertig jaar geleden bleken er in elke inkomensklasse wel personen te zijn die het gevoel hadden de eindjes moeilijk aan elkaar te kunnen knopen. Meer dan 20% van de lage middenklassers gaf aan moeilijk rond te kunnen komen, terwijl meer dan 10% van de kernmiddenklasse eenzelfde gevoel had. In 2016 was dat percentage gestegen tot 33% in de lage middenklasse en tot 15% in de kernmiddenklasse. Van de armen ervoer meer dan 40 procent het moeilijk te hebben om rond te komen in 1985, een cijfer dat bleef stijgen tot 56% in 2016. Dat aandeel is sinds 2018 terug gedaald, van 56% in 2018 tot 46% in de groep mensen in armoede, van 31% tot 25% in de lage middenklasse en van 31% tot 25% in de kernmiddenklasse. Zowel de objectieve als de meer subjectieve maatstaven van levensstandaard schetsen een duidelijk beeld van een verbetering van de levensstandaard over de lange termijn, en een beeld van stabiliteit of verdere vooruitgang in de periode 2018-2022.

Figuur 6 Aandeel van de bevolking dat aangeeft de touwtjes niet aan elkaar te kunnen knopen, naar inkomensklasse, 1985-2022 (Bron: eigen berekeningen o.b.v. SEP, ECHP, EU-SILC, BE-SILC)

5. Sociaaldemografische veranderingen

Hoe kunnen we deze ontwikkelingen verklaren? In deze sectie gaan we dieper in op de sociaaldemografische samenstelling van de verschillende inkomensklassen. Het zou immers kunnen dat de gedaalde armoede en de groter geworden middenklasse samenhangen met sociaaldemografische veranderingen. Als er bijvoorbeeld meer hoger opgeleiden zijn doorheen de tijd, die individueel een grotere kans hebben om een hogere inkomenspositie in te nemen dan lager opgeleiden, dan kan dat ons helpen om de geobserveerde trends, en de schijnbare trendbreuk sinds 2018, beter te begrijpen. We kijken naar de veranderingen in de leeftijdsstructuur, scholingsgraad, nationaliteit en huishoudtype. We focussen op de veranderingen tussen 1985 en 2016, en vullen opnieuw aan met de meest recente gegevens tussen 2018 en 2022.

Tabel 6 toont de veranderingen in de leeftijdsstructuur. De vergrijzing zorgt ervoor dat de verhouding tussen jongeren en ouderen in de samenleving verandert. In 1985 was ongeveer een kwart van de bevolking jonger dan 18 jaar, in 2016 was dat nog 20%. In de periode tussen 2018 en 2022 is er op dat vlak weinig veranderd. We zien wel veranderingen in de samenstelling van de verschillende inkomensklassen. In 2018 was 19% van de groep armen 65-plusser, in 2022 was dat gestegen tot 24%. Na een decennialange afname van het armoederisico van gepensioneerden, lijkt die trend intussen ook gekeerd. Tussen 1985 en 2016 gebeurde het omgekeerde: toen nam het aandeel 65-plussers in de groep armen duidelijk af. In de lage middenklasse is het aandeel 65-plussers gelijk gebleven, terwijl het tussen 1985 en 2016 fors was gestegen. Terwijl de leeftijdssamenstelling van de bevolking op de lange termijn sterk veranderd is, zien we voor de rest weinig drastische verschuivingen in de periode 2018-2022.

	1985			2016			2018			2022		
	<18	18-64	65+	<18	18-64	65+	<18	18-64	65+	<18	18-64	65+
ARM	27,4%	52,5%	20,1%	24,0%	57,3%	18,7%	27,3%	53,6%	19,1%	22,6%	53,2%	24,3%
LAGE MKL	26,5%	53,9%	19,6%	20,1%	48,1%	31,8%	18,9%	46,9%	34,3%	19,9%	45,7%	34,4%
KERN MKL	24,0%	63,4%	12,6%	19,7%	59,6%	20,8%	22,1%	60,4%	17,5%	22,7%	59,8%	17,5%
HOGHE MKL	23,1%	69,6%	7,2%	20,4%	70,1%	9,5%	19,9%	71,5%	8,7%	19,7%	71,9%	8,4%
RIJK	16,1%	75,3%	8,7%	16,2%	77,3%	6,5%	13,1%	75,2%	11,7%	12,6%	77,6%	9,8%
PREVALENTIE	24,3%	62,5%	13,2%	20,5%	61,0%	18,5%	21,3%	60,6%	18,0%	21,0%	60,1%	18,9%

Tabel 6 Samenstelling van de inkomensklassen naar leeftijdsgroep (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. SEP, EU-SILC, BE-SILC).

	1985			2016			2018			2022		
	Laag	Midden	Hoog	Laag	Midden	Hoog	Laag	Midden	Hoog	Laag	Midden	Hoog
ARM	79,9%	14,0%	6,1%	50,7%	32,6%	16,7%	51,1%	31,9%	17,1%	40,8%	36,3%	22,9%
LAGE MKL	81,3%	14,5%	4,2%	48,0%	35,6%	16,4%	42,8%	37,5%	19,7%	35,4%	40,1%	24,6%
KERN MKL	63,1%	24,3%	12,6%	26,5%	38,9%	34,6%	26,2%	39,4%	34,4%	17,5%	38,3%	44,3%
HOGHE MKL	40,7%	28,7%	30,7%	9,7%	29,8%	60,4%	9,5%	28,4%	62,1%	5,5%	27,2%	67,3%
RIJK	29,4	27,8%	42,8%	3,5%	16,0%	80,6%	2,8%	15,8%	81,4%	3,4%	15,4%	81,2%
PREVALENTIE	60,6%	22,8%	16,6%	28,0%	33,6%	38,4%	26,7%	33,9%	39,4%	19,9%	34,4%	45,7%

Tabel 7 Samenstelling van de inkomensklassen naar scholingsgraad (Bron: eigen berekeningen o.b.v. SEP, EU-SILC, BE-SILC). Noot: We maken een onderscheid volgens de internationale ISCED 2011- onderwijsclassificatie tussen laaggeschoold (geen diploma of hoogstens een diploma lager secundair onderwijs), midden geschoold (hoogstens een diploma hoger secundair onderwijs of een diploma postsecundair niet- hoger onderwijs) en hooggeschoold (minstens een diploma hoger- of universitair onderwijs)

	1985	2016	2018	2022
ARM	92,3%	76,9%	76,4%	58,3%
LAGE MKL	92,0%	88,6%	85,9%	75,4%
KERN MKL	94,8%	92,5%	90,0%	85,3%
HOGHE MKL	96,2%	92,9%	94,5%	87,8%
RIJK	95,3%	83,9%	86,3%	78,1%
PREVALENTIE	94,4%	89,2%	88,6%	80,5%

Tabel 8 Samenstelling van de inkomensklassen naar aandeel personen met de Belgische nationaliteit (Bron: eigen berekeningen o.b.v. SEP, EU-SILC, BE-SILC).

	1985					2016				
	Alleenstaand	Koppell	Alleenstaande ouders	Koppel met kinderen	Ander e	Alleenstaand	Koppell	Alleenstaande ouders	Koppel met kinderen	Ander e
ARM	10,2%	21,0%	4,7%	36,9%	27,3%	20,2%	18,6%	15,2%	31,0%	15,0%
LAGE MKL	9,3%	21,7%	3,7%	43,1%	22,1%	24,7%	22,3%	8,9%	28,0%	16,1%
KERN MKL	7,8%	19,0%	2,7%	44,9%	25,6%	12,8%	26,4%	4,7%	39,7%	16,3%
HOGE MKL	4,3%	20,9%	1,3%	49,2%	24,3%	8,2%	28,2%	1,2%	44,4%	18,0%
RIJK	8,7%	35,7%	2,4%	38,8%	14,3%	9,5%	28,4%	3,8%	39,5%	18,7%
PREVALENTIE	7,4%	20,8%	2,7%	44,7%	24,3%	14,7%	25,0%	6,1%	37,5%	16,7%

Tabel 9 Samenstelling van de inkomensklassen naar gezinstype, 1985-2016 (Bron: eigen berekeningen o.b.v. SEP, EU-SILC).

	2018					2022				
	Alleenstaand	Koppell	Alleenstaande ouders	Koppel met kinderen	Ander e	Alleenstaand	Koppell	Alleenstaande ouders	Koppel met kinderen	Ander e
ARM	20,7%	18,9%	17,0%	34,4%	9,0%	24,8%	19,6%	12,9%	35,1%	7,7%
LAGE MKL	28,6%	24,3%	10,7%	26,1%	10,4%	29,2%	20,0%	12,9%	29,7%	8,2%
KERN MKL	12,3%	24,3%	6,7%	40,8%	15,9%	12,8%	23,4%	4,5%	46,7%	12,5%
HOGE MKL	7,8%	28,0%	1,2%	44,4%	18,5%	7,2%	28,5%	1,1%	49,1%	14,1%
RIJK	11,8%	41,8%	3,3%	31,8%	11,4%	13,0%	45,8%	1,6%	28,6%	11,0%
PREVALENTIE	15,2%	25,2%	7,3%	37,9%	14,5%	16,0%	24,4%	6,2%	42,0%	11,5%

Tabel 10 Samenstelling van de inkomensklassen naar gezinstype, 2018-2022 (Bron: eigen berekeningen o.b.v. BE-SILC).

Tabel 7 toont dat sinds 1985 het aandeel hoger opgeleiden in de Belgische samenleving drastisch is toegenomen van 16,6% tot 45,7% vandaag. In 2016 was dat nog 38,4%, en toen concludeerden we dat de sterke toename van hoger opgeleiden en de dienovereenkomstige daling van het aandeel kortgeschoolden een grote impact heeft gehad op de inkomensverdeling. Kortgeschoolden behoorden toen al veel meer dan in de jaren tachtig tot de meest kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt. En ook toen al waren kortgeschoolden nauwelijks vertegenwoordigd in de groep rijken of in de hogere middenklasse. In de groep armen en in de lage middenklasse daarentegen was ongeveer de helft van de mensen laaggeschoold. De stijging van het aandeel hoger opgeleiden heeft zich top op vandaag doorgezet, en dat heeft ook nu gevolgen voor de verdeling van de inkomens. De verdere toename van hoger opgeleiden heeft geleid tot een toename van het aandeel hoger opgeleiden in alle inkomensklassen behalve de rijken: 67% van de hoge middenklasse is hoger opgeleid, 44% van de kernmiddenklasse, en tot een kwart van de lage middenklasse en de groep in armoede. Dat wil niet zeggen dat een

hoog opleidingsniveau niet langer een beschermende factor is om uit de armoede te blijven of tot de kernmiddenklasse te behoren. We kunnen immers ook berekenen (niet getoond in de tabel) wat de kans is voor iemand met een hoger opleidingsniveau om tot de groep in armoede of de lage middenklasse te behoren. In 2022 behoorde 16% van de hoogopgeleiden tot de groep in armoede of de lage middenklasse, en dat is dezelfde kans als in 2018 of in 2016.

In Tabel 8 kijken we naar de verandering in het aandeel van de bevolking met de Belgische nationaliteit. Nationaliteit is uiteraard een zeer inadequate manier om de migratieachtergrond van de bevolking te operationaliseren. Het is echter de enige variabele die beschikbaar is in alle gegevensbronnen van 1985 tot op vandaag, en is daarom relevant. We zien duidelijk dat de dalende trend in het aandeel mensen met de Belgische nationaliteit zich ook in de meest recente jaren heeft doorgezet en zelfs is versneld. Tussen 1985 en 2016 nam het aandeel van mensen met de Belgische nationaliteit af van 95% tot 89%, in 2022 is dit verder gedaald tot 80,5%. De toenemende diversiteit in onze samenleving is zichtbaar in alle inkomensklassen, maar is het meest uitgesproken in de laagste inkomensgroepen. In 2018 had 76% van de personen in armoede nog de Belgische nationaliteit, in 2022 was dat gezakt tot 58%. In de lage middenklasse is het aandeel gezakt van 86% naar 75%, een vergelijkbare trend als in de hogere inkomensgroepen.

In Tabel 9 en in Tabel 10, tenslotte, geven we de verandering in het aandeel van de verschillende gezinstypes tussen respectievelijk 1985 en 2016 en tussen 2018 en 2022. We maken hier een onderscheid tussen een alleenstaand persoon, een koppel, eenoudergezinnen, een koppel met kinderen, en een restcategorie. Deze laatste categorie omvat onder andere multigenerationele huishoudens zonder of met afhankelijke kinderen en huishoudens waar meerdere gezinnen of alleenstaande volwassenen samen onder één dak leven. Terwijl de verschuivingen in de prevalentie van de verschillende gezinstypes enorm is over een periode van dertig jaar, is die veel beperkter voor de recente periode. Verhoudingsgewijs zijn de aandelen van de alleenstaanden en een oudergezinnen over dertig jaar tijd verdubbeld. In de periode tussen 2018 en 2022 is er voornamelijk sprake van stabiliteit. Terwijl het aandeel van koppels met kinderen afnam tussen 1985 en 2016 is dat in de meest recente periode weer toegenomen.

Ook wat de verdeling van gezinstypes over inkomensklassen betreft is de situatie veranderd. Terwijl het aandeel eenoudergezinnen en alleenstaanden in de lage middenklasse bijna verdrievoudigd was tussen 1985 en 2016 in de groep armen en in de lage middenklasse, zien we vandaag dat het aandeel alleenstaande ouders is afgenomen in de groep armen, van 17% in 2018 tot 12,9% in 2022. Het aandeel alleenstaanden is wel toegenomen, van 21% naar 25%. In de lage middenklasse zien we dienovereenkomstig een stijging van het aandeel alleenstaande ouders, van 11% naar 13% en vooral een toename van koppels met kinderen. In de andere inkomensklassen zien we voornamelijk een stabiel patroon bij alleenstaanden en koppels, en een stijging van de koppels met kinderen.

Om meer inzicht te krijgen in het effect van de sociaaldemografische veranderingen op de omvang van de verschillende inkomensklassen presenteren we een zogenaamde shift-share analyse. Dat is eigenlijk een eenvoudige algebraïsche tegenfeitelijke redenering: wat zou de omvang van de verschillende inkomensklassen en de groep in armoede en de lage middenklasse

in het bijzonder zijn mochten er in de voorbije vier jaar geen sociaaldemografische veranderingen hebben plaatsgevonden? We focussen op de periode 2018-2022 om meer zicht te krijgen op de trendbreuk in de armoedecijfers die we kunnen observeren. Kan dit verklaard worden door sociaaldemografische veranderingen?

Neem een lage scholingsgraad als voorbeeld. Het vertrekpunt van een shift-share analyse is dat de omvang van de verschillende inkomensklassen een functie is van de kans voor een persoon met een lage, midden of hoge scholingsgraad om tot een bepaalde inkomensklasse te behoren vermenigvuldigd met het gewogen aandeel van de drie groepen in de bevolking. Wanneer we deze berekening maken voor het jaar 2022 en in een volgende stap het gewogen aandeel van deze groep vervangen door het gewogen aandeel zoals het was in 2018, dan kunnen we inschatten of een constante scholingsgraad tot een sterkere daling of stijging van de omvang van de inkomensklassen zou hebben geleid. De techniek laat toe om het *relatieve belang* in te schatten van de verschillende sociaaldemografische veranderingen op de verdeling van de inkomensklassen vandaag. Het gaat hier evident niet om een causaal effect: we weten immers niet wat er zou gebeurd zijn mocht de scholingsgraad constant zijn gebleven. We doen dit voor de vier sociaaldemografische factoren die we hierboven hebben beschreven. Tabel 11 toont de resultaten.

	WERKELIJKE VERANDERING 2018-2022	CONSTANTE SCHOLINGS- GRAAD	CONSTANTE LEEFTIJD- STRUCTUUR	CONSTANTE GEZINS- STRUCTUUR	CONSTANT AANDEEL BELGISCHE NATIONALITEIT
ARM	-2,5	1,2	0	0	-1,3
LAGE MIDDENKLASSE	1,8	1,5	-0,2	0,1	-0,6
KERN MIDDENKLASSE	1,7	-0,2	0	-0,1	1,0
HOGE MIDDENKLASSE	-0,6	-2,1	0,1	-0,1	1,0
RIJK	-0,4	-0,4	0	0	-0,1

Tabel 11 Shift-share analyse van demografische veranderingen tussen 2018 en 2022 (Bron: eigen berekeningen o.b.v. BE-SILC).

In de eerste kolom tonen we de werkelijke verandering in de omvang van de inkomensklassen tussen 2018 en 2022. De groep mensen in armoede is met 2,5 procentpunt afgenomen, de lage middenklasse en de kernmiddenklasse zijn toegenomen in omvang met respectievelijk 1,8 en 1,7 procentpunt, de hoge middenklasse en de groep rijken namen licht af met 0,6 en 0,4 procentpunt.

Mocht de scholingsgraad sinds 2018 (toen er nog iets meer laaggeschoolden waren) niet meer veranderd zijn, dan zou de groep mensen in armoede met 1,2 procentpunt zijn toegenomen in plaats van afgenomen. De groep mensen in de lage middenklasse toenemen met 1,5, terwijl het

aandeel van de hoge middenklasse zou afnemen met 2,1. De toegenomen scholingsgraad heeft een neerwaartse druk uitgeoefend op de groep mensen in armoede, maar de omvang van het effect is beperkt. Opvallend is wel dat we ook een neerwaartse druk op de lage middenklasse zouden verwachten, maar het omgekeerde is gebeurd. Een hoger aandeel laaggeschoolden zou ook de hoge middenklasse doen krimpen, maar ook hier is het omgekeerde gebeurd. De scholingsgraad is een belangrijke factor die de verdeling van de inkomensklassen beïnvloedt, maar het is alvast onvoldoende om de werkelijke verandering te verklaren.

Hetzelfde geldt voor de leeftijdsstructuur en de gezinsstructuur, maar dan omdat het effect verwaarloosbaar is. We zagen eerder dat vergrijzing en de veranderingen in gezinsvormen processen zijn over de lange termijn, en tussen 2018 en 2022 zijn er geen grote verschuivingen te zien. De veranderingen in leeftijdsgroepen en gezinstypes helpt ons niet de geobserveerde veranderingen van de inkomensklassen te begrijpen.

De toegenomen diversiteit, hier gemeten door het aandeel mensen met een Belgische nationaliteit, speelt wel een rol. Mocht het aandeel van mensen met een Belgische nationaliteit constant zijn gebleven op het niveau van 2018, dan zou de groep in armoede kleiner moeten zijn. Met andere woorden: het toenemende aandeel van mensen met een niet-Belgische nationaliteit zou, gegeven hun individueel risico op armoede, de groep in armoede moeten doen toenemen. Het omgekeerde is echter gebeurd. De lage middenklasse zou toenemen met 0,6 procentpunt, maar de geobserveerde toename is veel groter geweest. Het is duidelijk dat een toenemend aandeel van mensen met de niet-Belgische nationaliteit een factor is die mee de inkomensverdeling stuurt, maar het verklaart niet waarom we in werkelijkheid observeren dat de armoede tussen 2018 en 2022 is gedaald en de lage middenklasse en kernmiddenklasse significant zijn toegenomen.

6. De rol van tewerkstelling

De verandering in de omvang van de inkomensklassen sinds 2018 wordt dan wel beïnvloed door een aantal sociaaldemografische veranderingen zoals de toegenomen scholingsgraad en de diversiteit, maar biedt geen onmiddellijke verklaring voor de schijnbare trendbreuk in het armoedecijfer. In deze sectie focussen we op de rol van tewerkstelling. In België steeg de werkzaamheidsgraad van 69,7% in 2018 tot 71,9% in 2022; in het Vlaams Gewest van 74,6% tot 76,7%.⁴ De vraag is of en in welke mate een stijgende tewerkstelling de mobiliteit in en uit de armoede en de lage middenklasse beïnvloedt, gegeven de complexe relatie tussen werk en armoede.⁵

In Tabel 12 tonen we het aandeel van de personen op actieve leeftijd (25-64 jaar) met een inkomen uit arbeid in de periode 2018-2022. We vervolledigen daarmee de evolutie tussen 1985 en 2016 die we in het vorige rapport bespraken. Let op, het gaat om inkomen uit arbeid over het volledige inkomensjaar en sluit dus geenszins andere inkomensbronnen zoals overheidstoelagen of sociale zekerheidsuitkeringen uit. We gaan er straks verder op in. De conclusie in het vorige rapport was dat het aandeel van mensen met een inkomen uit arbeid fors was gestegen over een periode van dertig jaar, maar dat vooral bij de groep van mensen in armoede de stijging zeer beperkt was. Meer en meer omvatte de laagste inkomensgroep een sterke concentratie van mensen zonder arbeidsinkomen, terwijl in de hoogste inkomensgroepen negen op de tien personen inkomen uit arbeid had.

De tabel toont dat het aantal personen op actieve leeftijd met een inkomen uit arbeid in de periode 2018-2022 verder is gestegen van 79% tot 82%. De verschillen tussen de inkomensklassen zijn nog steeds zeer groot, maar iets minder uitgesproken dan vroeger. We zien immers dat de stijging van het aandeel personen met een inkomen uit arbeid zich in alle inkomensgroepen heeft voorgedaan maar iets uitgesprokener was in de laagste inkomensgroepen. In de groep met de laagste gezinsinkomens ('arm') steeg het aandeel mensen met een inkomen uit arbeid van 40% in 2018 tot 42% in 2022, in de lage middenklasse steeg het aandeel van 61% naar 64%. Opvallend is dat de coronajaren een duidelijke dip in het aandeel mensen met inkomen uit arbeid tot gevolg heeft gehad, maar dan alleen voor de groepen met de laagste inkomens.

⁴ De werkzaamheidsgraad geeft het aandeel werkenden in de bevolking op arbeidsleeftijd (20-64 jaar) weer. Bron: Steunpunt Werk, cijferreeks Vlaanderen binnen Europa: Werkzaamheid, <https://www.steunpuntwerk.be/cijfers/vlaanderen-binnen-europa-werkzaamheid>

⁵ Zie bijvoorbeeld Van Lancker, W. (2019). Tewerkstelling en armoede: vier lessen om het aandeel baanloze gezinnen te verminderen. Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt Werk, 29(1), 115-122. Te raadplegen via: <https://www.steunpuntwerk.be/publicaties/tewerkstelling-en-armoede-vier-lessen-om-het-aandeel-baanloze-gezinnen-te-verminderen>

	1985	2016	2018	2019	2020	2021	2022
ARM	26,1%	31,6%	40,2%	40,2%	37,6%	36,9%	42,1%
LMK	37,1%	51,9%	60,7%	61,7%	59,6%	65,6%	63,6%
KMK	56,8%	78,5%	84,6%	85,2%	85,9%	87,5%	86,7%
HMK	77,6%	91,7%	93,8%	95,3%	94,6%	95,1%	95,3%
RIJK	77,3%	92,1%	92,6%	93,8%	94,9%	91,7%	94,4%
PREVALENTIE	58,0%	73,6%	79,3%	80,6%	80,6%	81,9%	82,0%

Tabel 12 Aandeel personen op actieve leeftijd (25-64 jaar) met een inkomen uit arbeid naar inkomensklassen, 1985-2022 (Bron: eigen berekeningen o.b.v. SEP, EU-SILC, BE-SILC).

Het inkomen uit arbeid geeft weer of mensen doorheen het jaar inkomen uit arbeid hebben ontvangen, maar uiteraard is de intensiteit van het werk van belang. Tabel 13 toont het aandeel van de mensen op actieve leeftijd die een inkomen uit arbeid ontvangen en aangeven deeltijds te werken. Over het algemeen is het aandeel mensen met een inkomen uit arbeid dat deeltijds werkt niet toegenomen tussen 2018 en 2022; ongeveer een kwart geeft aan deeltijds te werken. Maar er zijn grote verschillen naar inkomensklassen. Deeltijdwerk is sterk gestegen in de groep met een armoederisico van 31% naar 39% (maar het totaal aandeel van die groep is kleiner geworden) en gedaald in de lage middenklasse en in de kernmiddenklasse van respectievelijk 34% en 30% tot 29% en 27% (groepen die in omvang zijn toegenomen). Deeltijdwerk is bijgevolg meer dan vroeger geconcentreerd bij gezinnen met een zeer laag inkomen; of *vice versa*: een laag inkomen hangt meer dan vroeger samen met deeltijdse tewerkstelling.

	2018	2022
ARM	31,0%	39,2%
LMK	34,4%	29,7%
KMK	30,1%	27,0%
HMK	20,4%	20,6%
RIJK	15,3%	13,7%
PREVALENTIE	25,5%	24,4%

Tabel 13 Aandeel personen op actieve leeftijd (25-64 jaar) met een inkomen uit arbeid die aangeven deeltijds te werken naar inkomensklassen, 2018-2022 (Bron: eigen berekeningen o.b.v. BE-SILC).

Arbeid, en het ontvangen van een inkomen uit arbeid, is een individuele positie. Maar de levensstandaard en de inkomenspositie van huishoudens wordt bepaald op het niveau van het huishouden, en dus door de inkomens van alle volwassen leden van het huishouden. Daarom tonen we in Tabel 14 het aandeel van de personen in huishoudens met zowel een zeer lage werkintensiteit als met een werkintensiteit die minder dan de helft van de potentiële werkintensiteit bedraagt. De indicator werkintensiteit wordt berekend op basis van het totaal aantal gewerkte maanden van alle leden van het huishouden op actieve leeftijd tijdens het volledige jaar afgezet tegen het potentieel dat deze personen hadden kunnen werken. Een verhouding van minder dan 0,2 wordt gedefinieerd als ‘zeer lage werkintensiteit’: er werd over een periode van twaalf maanden nauwelijks gewerkt in dat huishouden. In de tabel tonen we het ook aandeel met een werkintensiteit van minder dan 0,5: dat weerspiegelt een model van

deeltijdswerk, of huishoudens waar één volwassene voltijd werkt en een andere volwassene niet. Bij een werkintensiteit hoger dan 0,5 komen we bij de tweeverdienersgezinnen terecht.

Het aandeel personen in huishoudens met een zeer lage werkintensiteit én met een werkintensiteit minder dan de helft van het potentieel is gedaald van respectievelijk 13% en 19% tot 11% en 17%. De gestegen tewerkstelling op individueel niveau heeft zich vertaald in een hogere werkintensiteit op huishoudniveau. Maar dat patroon is anders in de groep van mensen met een armoederisico. Daar zien we dat het aandeel van mensen in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit is afgenomen van 58% naar 51%, conform de toename van het aandeel individuen met een arbeidsinkomen, maar dat het aandeel van mensen in een huishouden met een werkintensiteit minder dan 0,5 stabiel is gebleven op 67%. Met andere woorden, de gestegen individuele tewerkstelling heeft ervoor gezorgd dat het aandeel huishoudens waar nauwelijks werd gewerkt is afgenomen, maar heeft zich niet vertaald in een toename van tweeverdienersgezinnen of meer alleenstaande(n) (ouders) waar meer dan deeltijds wordt gewerkt.

	ZEER LAGE WERKINTENSITEIT ($< 0,2$)		WERKINTENSITEIT $< 0,5$	
	2018	2022	2018	2022
ARM	58,4%	51,3%	67,4%	67,0%
LMK	25,2%	26,2%	35,6%	39,8%
KMK	5,0%	4,8%	13,7%	10,1%
HMK	1,5%	0,9%	3,9%	2,7%
RIJK	1,5%	1,7%	3,1%	2,7%
PREVALENTIE	12,8%	11,1%	19,4%	17,2%

Tabel 14 Aandeel personen in huishoudens met zeer lage werkintensiteit ($< 0,2$) en een werkintensiteit lager dan 0,5 naar inkomensklassen, 2018-2022 (Bron: eigen berekeningen o.b.v. BE-SILC).

Een toename van de individuele werkzaamheidsgraad leidt niet vanzelf tot minder armoede; dat gebeurt alleen als er voldoende werk (hier: inkomen uit arbeid) gecumuleerd wordt op het niveau van het huishouden. De inkomenspositie en de bijhorende levensstandaard van individuen wordt immers bepaald op basis van het netto beschikbaar inkomen van het gezin. Dat illustreren we in Tabel 15, waar we de evolutie van de inkomensklassen tonen op basis van het netto equivalent beschikbaar marktinkomen. Het marktinkomen is het beschikbare gezinsinkomen zonder overheidstransfers mee te rekenen; dus inkomsten uit arbeid maar ook

uit kapitaal. Het valt meteen op dat de omvang van de groepen nauwelijks is gewijzigd tussen 2018 en 2022, ongeacht de gestegen tewerkstelling, terwijl de groep in armoede substantieel is gedaald gemeten op basis van het beschikbaar inkomen. De toename van gezinnen waar wel wordt gewerkt maar aan een intensiteit minder dan 0,5, en dus deeltijdwerk of eenverdienersgezinnen, volstaat niet om de verdeling van de marktinkomens fundamenteel te beïnvloeden. Ofschoon het aandeel van de personen op actieve leeftijd met een inkomen uit arbeid ook in de periode 2018-2022 is gestegen, verklaart dit niet waarom de armoede is gedaald en zowel de lage middenklasse als de kernmiddenklasse in omvang zijn toegenomen.

	2018	2019	2020	2021	2022
ARM	34,8%	34,8%	35,1%	35,0%	35,0%
LMK	6,4%	7,1%	6,9%	6,4%	6,8%
KMK	17,2%	16,7%	15,5%	18,1%	16,9%
HMK	30,8%	30,2%	30,2%	30,1%	31,7%
RIJK	10,7%	11,1%	12,2%	10,3%	9,6%

Tabel 15 Aandeel van de vijf inkomensgroepen in België op basis van het marktinkomen, 2018-2022 (Bron: Eigen berekeningen o.b.v. BE-SILC).

7. De rol van herverdeling

De toename van het aantal individuen met een arbeidsinkomen heeft niet gezorgd voor een verandering in de verdeling van de marktinkomens. Met andere woorden: een stijgende tewerkstelling verklaart de daling van de armoede en de toename van de lage middenklasse niet, net zomin als de sociaaldemografische veranderingen. In deze sectie nemen we daarom de overheidsherverdeling zelf onder de loep.

Het verschil tussen het marktinkomen en het netto beschikbare inkomen wordt bepaald door de overheidstransfers. Het gaat dan om de inkomensvervangende uitkeringen binnen de sociale zekerheid (pensioenen, werkloosheidsuitkeringen, invaliditeitsuitkeringen, ziekte-uitkeringen) en de sociale bijstand (leefloon, inkomensgarantie voor ouderen), maar ook om inkomensondersteuning via de kinderbijslagen of schooltoeslagen. Het spreekt voor zich dat deze overheidstransfers een impact hebben op de positie die individuen innemen in de inkomensverdeling. Tabel 16 toont de impact van de overheidstransfers voor de inkomensjaren 2005 en 2016 overgenomen uit het originele rapport. We vervolledigen opnieuw de gegevens met de inkomensjaren 2018 en 2022. We focussen daarbij op personen op actieve leeftijd.

Conform de stijging van de groep Belgen in armoede over de periode 2005 en 2016 zien we dat het effect van de overheidstransfers afnam over de tijd heen. In 2005 bleef 44% van de personen die op basis van het marktinkomen arm was, ook na het toevoegen van de overheidstransfers aan het gezinsinkomen in armoede leven. In 2016 was dat aandeel toegenomen tot 49%. Van de personen die in 2005 op basis van het marktinkomen tot de lage middenklasse konden worden gerekend, bleef de relatieve positie stabiel voor 39% van hen. Dat aandeel bleef met 40% gelijkaardig in 2016. In dat jaar was de neerwaartse mobiliteit echter veel groter geworden: 28% van wie op basis van het marktinkomen tot de lage middenklasse behoorde, zakte weg naar de groep in armoede. Dat kwam uiteraard niet omdat de overheid geld van deze mensen wegnam, maar wel omdat zij in tegenstelling tot andere groepen nauwelijks konden rekenen op overheidsondersteuning en er bijgevolg relatief op achteruit gingen. In 2005 was dat met 12% minder dan de helft. Omgekeerd stellen we vast dat ook de opwaartse mobiliteit groter was in 2005. Niet alleen zorgden overheidstransfers ervoor dat de helft (51%) van wie op basis van het marktinkomen arm was naar de lage middenklasse of de kernmiddenklasse kon opschuiven, maar ook vanuit de lage middenklasse klom bijna de helft op naar de kernmiddenklasse. In 2016 was dat iets meer dan een kwart.

Wanneer we dan de periode 2018-2022 in ogenschouw nemen, de periode waarin de armoede daalde en de levensstandaard steeg, dan stellen we vast dat de rol van de herverdeling sterker is geworden. In 2022 bleef 41% van de groep mensen die op basis van het marktinkomen arm was ook na herverdeling in armoede; een opvallende daling in vergelijking met de 48% in 2018. Dienovereenkomstig nam de opwaartse mobiliteit uit armoede toe: in 2018 konden respectievelijk 27% en 21% opklimmen naar de lage middenklasse en de kernmiddenklasse. In 2022 was dat toegenomen tot respectievelijk 33% en 23%. In 2022 was de lage middenklasse ook meer stabiel dan ervoor: 16% van de mensen die op basis van hun marktinkomen tot de lage middenklasse behoorden daalden af naar de groep mensen in armoede terwijl 41% in de lage middenklasse bleef. In 2018 zakten 21% af van de lage middenklasse naar armoede, terwijl 33% in de lage middenklasse bleef. Opvallend is dat de opwaartse mobiliteit uit de lage

middenklasse verminderd is: in 2022 stijgt 43% na overheidstransfers naar de kernmiddenklasse of hoge middenklasse tegenover 47% in 2018. Daartegenover staat dat de kernmiddenklasse stabiel is geworden: in 2022 blijft 67% zowel op basis van marktinkomens als op basis van beschikbaar inkomen in de kernmiddenklasse; in 2018 was dat 62%. Het toegenomen effect van de overheidstransfers ging niet ten koste van de hogere inkomensgroepen: hun relatieve positie bleef opvallend stabiel over de periode 2018-2022. De overheidstransfers tilden de bodem sterker op dan vroeger maar dat ging niet ten koste van de stabiliteit bij de hogere inkomensgroepen. De daling van de armoede en de groter wordende middenklasse die we sinds 2018 observeren kan dus verklaard worden door toegenomen herverdeling: terwijl de omvang van de inkomensklassen op basis van de marktinkomens gelijk is gebleven, zorgen de sociale transfers voor een sterkere opwaartse mobiliteit dan voorheen.

2005		Na herverdeling				
		ARM	LMK	KMK	HMK	RIJK
Voor herverdeling	ARM	44%	29%	22%	4%	0%
	LMK	12%	39%	42%	6%	0%
	KMK	0%	22%	65%	13%	0%
	HMK	0%	0%	39%	61%	1%
	RIJK	0%	0%	0%	59%	41%

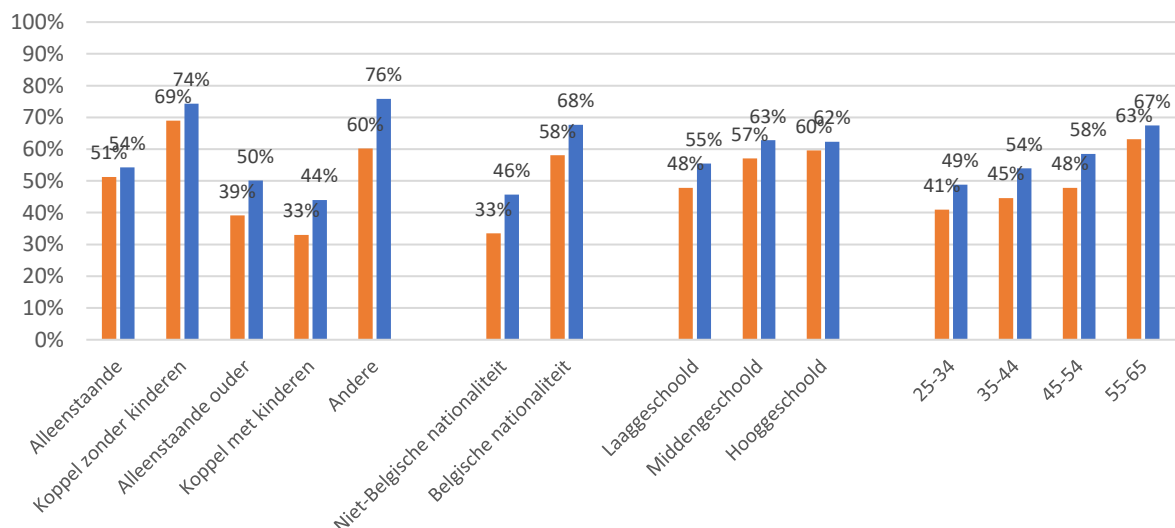
2016		Na herverdeling				
		ARM	LMK	KMK	HMK	RIJK
Voor herverdeling	ARM	49%	28%	19%	4%	0%
	LMK	28%	40%	27%	6%	0%
	KMK	1%	28%	62%	9%	0%
	HMK	0%	0%	44%	56%	0%
	RIJK	0%	0%	0%	68%	32%

2018		Na herverdeling				
		ARM	LMK	KMK	HMK	RIJK
Voor herverdeling	ARM	48%	27%	21%	4%	0%
	LMK	21%	33%	41%	6%	0%
	KMK	0%	27%	62%	10%	0%
	HMK	0%	0%	44%	55%	0%
	RIJK	0%	0%	0%	68%	32%

2022		Na herverdeling				
		ARM	LMK	KMK	HMK	RIJK
Voor herverdeling	ARM	41%	33%	23%	3%	0%
	LMK	16%	41%	35%	8%	0%
	KMK	0%	22%	67%	11%	1%
	HMK	0%	0%	45%	55%	0%
	RIJK	0%	0%	0%	67%	33%

Tabel 16 Mobiliteitsmatrix voor en na overheidstransfers, 2005-2022, personen op actieve leeftijd (25-64) (Bron: eigen berekeningen o.b.v. EU-SILC en BE-SILC).

Om dat effect beter te begrijpen zoomen we in meer detail in op de groep van mensen die op basis van hun marktinkomens in armoede zouden leven. Wie zijn de mensen die vast zitten in de armoede, en wie zijn de mensen die door overheidstransfers kunnen opklimmen? En hoe kunnen we dat beter begrijpen? Eerst kijken we naar de sociaal-demografische kenmerken van deze groep, daarna bekijken we de overheidstransfers zelf in meer detail. We maken hierbij in navolging van Brady et al.⁶ (2017) een onderscheid tussen (1) ‘prevalences’ en (2) ‘penalties’, namelijk (1) de mate waarin een kenmerk voorkomt in de populatie, en (2) de samenhang tussen dat kenmerk en de kans om een bepaalde uitkomst te bereiken. In dit geval kijken we naar de populatie van mensen die op basis van hun marktinkomen tot de groep in armoede behoren, en kijken we naar hun kans om uit die armoede te klimmen door de overheidstransfers. Het gaat hier in feite om een decompositie waarin we de ‘prevalences’ en ‘penalties’ van elkaar onderscheiden. Het zou immers kunnen dat de overheidsherverdeling is toegenomen omdat het aandeel van groepen in de samenleving die sowieso meer kans hebben om overheidstransfers te ontvangen is toegenomen. In dat geval spreken we van een compositie-effect. Als het de overheidstransfers zelf zijn die voor de vlottere exit uit armoede hebben gezorgd, dan kunnen we spreken van een herverdelingseffect. De kansen om uit de armoede te geraken worden geschat op basis van een logistische regressie voor respectievelijk de jaren 2018 en 2022. Die schatting kunnen we dan gebruiken om *tegenfeitelijke realiteiten* te simuleren: wat gebeurt er als we de kansen uit 2022 toepassen op de prevalenties uit 2018, en wat gebeurt er als we de kansen uit 2018 toepassen op de prevalenties uit 2022? Dat helpt ons de rol van compositie- en herverdelingseffecten uit te zuiveren.

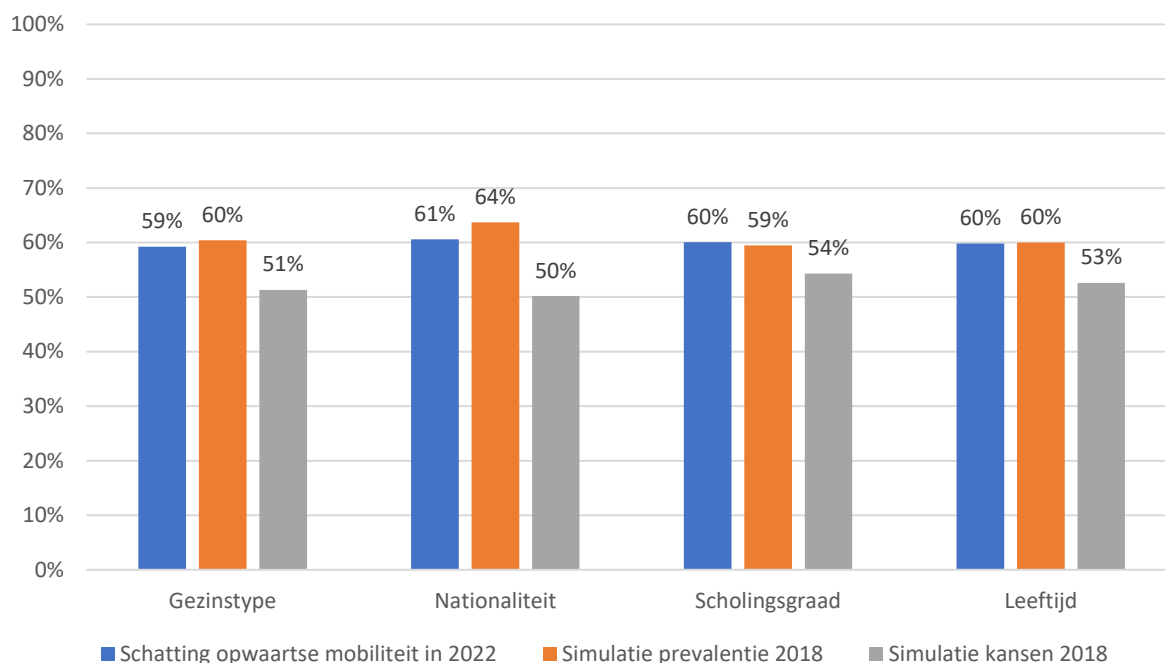

Figuur 7 Voorspelde kansen om door overheidstransfers op te klimmen uit armoede.

⁶ Brady, D., Finnigan, R. M., & Hübgen, S. (2017). Rethinking the risks of poverty: A framework for analyzing prevalences and penalties. *American journal of sociology*, 123(3), 740-786.

Figuur 7 toont de voorspelde kans om uit de armoede op te klimmen door overheidstransfers naar leeftijd, nationaliteit, scholingsgraad en gezinstype voor de inkomensjaren 2018 en 2022, op basis van een logistisch regressiemodel met ‘opwaartse mobiliteit’ tussen het marktinkomen en het netto beschikbaar inkomen als afhankelijke variabele. De resultaten kunnen als volgt geïnterpreteerd worden: in 2018 was de kans voor een alleenstaande om door het toevoegen van de overheidstransfers aan het gezinsinkomen uit de armoede te klimmen 51%; iets meer dan de helft van de alleenstaanden werd door de overheidstransfer naar boven getild. In 2022 was die kans toegenomen tot 54%. We zien dat de kans om uit de armoede te klimmen groter is geworden voor alle sociaaldemografische kenmerken, maar voor specifieke groepen is de kans forser toegenomen. Dit geldt in het bijzonder voor gezinnen met kinderen, voor personen zonder Belgische nationaliteit, voor laaggeschoolden en voor jongere leeftijdsgroepen.

Figuur 8 toont het resultaat van de decompositie-analyse. Het eerste balkje toont telkens de kans van een kenmerk gewogen voor de prevalentie van dat kenmerk in 2022. Dat komt overeen met de geobserveerde kansen die we ook in Tabel 16 observeerden. De figuur toont bijvoorbeeld dat ongeveer 59% à 60% van alle mensen opwaarts mobiel waren. De kansen zijn niet voor elk kenmerk exact gelijk omdat ze geschat worden op basis van een logistisch regressiemodel waarin ook de andere sociaaldemografische kenmerken worden opgenomen. Het model benadert de reële kansen echter bijzonder nauwkeurig. Het tweede balkje toont de *tegenfeitelijke situatie* waarbij de geschatte kansen uit 2022 opnieuw gewogen worden met de prevalenties uit 2018. Met andere woorden, hoe zou de opwaartse mobiliteit eruitzien in 2022 mocht de verdeling van de gezinstypes gelijk zijn aan de situatie in 2018? Het derde balkje toont de omgekeerde simulatie, waarbij de geschatte kansen uit 2018 opnieuw gewogen worden met de prevalenties uit 2022. Hoe zou de opwaartse mobiliteit eruitzien in 2022 mochten de kansen om op te klimmen gelijk zijn aan de situatie in 2018? De resultaten laten onmiddellijk zien dat de verklaring voor de toegenomen mobiliteit niet te vinden is in sociaaldemografische veranderingen. Alleen het toegenomen aandeel van mensen met een niet-Belgische nationaliteit heeft een beperkte, negatieve impact gehad op de mobiliteit uit armoede. Het grijze balkje laat daarentegen zien dat de mobiliteit substantieel lager zou zijn mochten de kansen om in 2022 uit de armoede te klimmen door overheidstransfer gelijk gebleven zijn aan de kansen in 2018. Met andere woorden, de sociaaldemografische veranderingen verklaren weinig, de veranderende kansen verklaren veel.

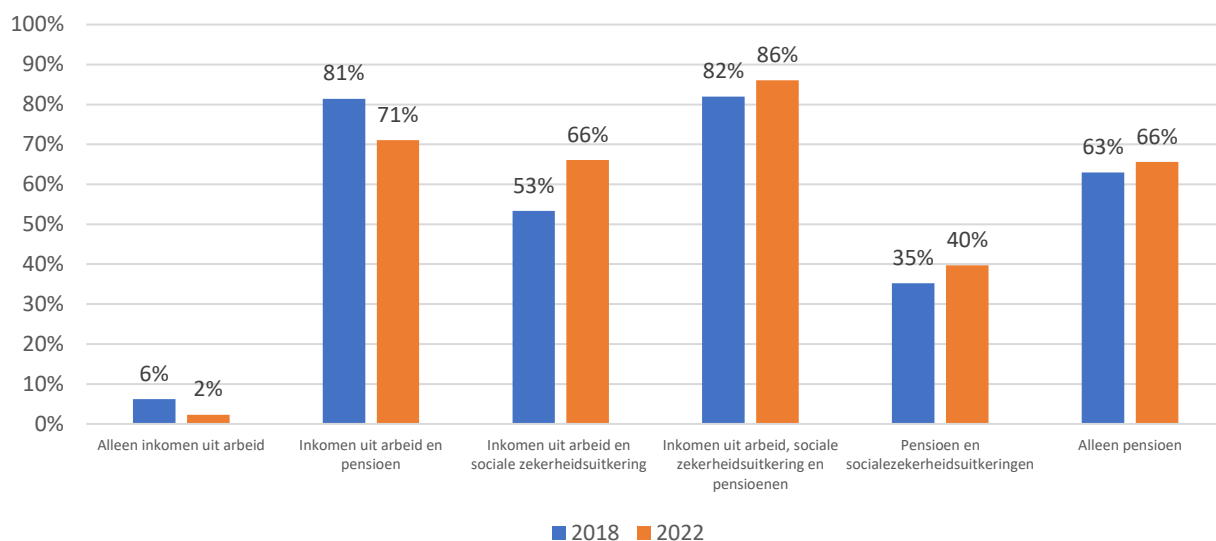
Figuur 8 Decompositie-analyse van prevalenties en kansen om uit de armoede te klimmen door middel van overheidstransfers

Hoe kunnen we dat verklaren? Net zoals het onderscheid tussen individuele en huishoudtewerkingstelling cruciaal is om te begrijpen waarom de stijgende tewerkingstelling niet tot een substantiële verandering in de inkomensklassen op basis van het marktinkomen heeft geleid, is het huishoudniveau cruciaal om de toegenomen impact van de overheidstransfers te begrijpen. Tabel 17 toont de verdeling van combinaties van arbeidsinkomen en socialezekerheidsuitkeringen op het huishoudniveau bij de personen die op basis van hun marktinkomen arm zouden zijn, voor de jaren 2018 en 2022. Figuur 9 toont de voorspelde kansen om uit de armoede te geraken voor dezelfde combinaties van inkomensbronnen. Let op, het gaat hier alleen maar om combinaties van inkomens uit arbeid en sociale zekerheid; de kinderbijslag, bijstandsuitkeringen of andere inkomens of overheidstoelagen laten we hier buiten beschouwing.

De resultaten in Tabel 17 tonen dat in de groep mensen die op basis van hun marktinkomen in armoede zouden leven, het aandeel van personen in huishoudens met louter arbeidsinkomens licht gedaald is van 5,5% naar 4%. Dat geldt ook voor het aandeel met louter pensioenen op huishoudniveau. Het aandeel van mensen in huishoudens waar inkomens uit arbeid en sociale zekerheidsuitkeringen worden gecombineerd is daarentegen fors gestegen. In totaal zien we dat het aandeel van personen die wonen in een huishouden waar minstens één inkomen uit arbeid aanwezig is, gestegen is van 58% in 2018 tot 63% in 2022. Er zijn dus meer huishoudens waar combinaties van arbeidsinkomen en sociale bescherming aanwezig zijn.

INKOMENSBRONNEN OP Huishoudniveau	2018	2022
ALLEEN INKOMEN UIT ARBEID	5,5%	4,0%
INKOMEN UIT ARBEID EN PENSIOEN	5,9%	6,1%
INKOMEN UIT ARBEID EN SOCIALE ZEKERHEIDSUITKERING	35,2%	43,5%
INKOMEN UIT ARBEID, SOCIALE ZEKERHEIDSUITKERING EN PENSIOENEN	11,3%	9,7%
PENSIOEN EN SOCIALEZEKERHEIDSUITKERINGEN	31,7%	28,1%
ALLEEN PENSIOEN	10,4%	8,7%

Tabel 17 Verdeling van personen in huishoudens die op basis van hun marktinkomen in armoede zouden leven, naar combinaties van inkomensbronnen (Bron: eigen berekeningen op basis van BE-SILC). Noot: socialezekerheidsuitkeringen omvatten werkloosheidsuitkeringen, ziekte-uitkeringen, en invaliditeitsuitkeringen. Inkomsten uit pensioenen omvatten wettelijke en aanvullende pensioenen.

Figuur 9 Voorspelde kansen voor combinaties van inkomensbronnen op huishoudniveau om op te klimmen (Bron: eigen berekeningen op basis van BE-SILC). Noot: voorspelde kansen op basis van een logistische regressieanalyse met opwaartse mobiliteit door overheidstransfers als afhankelijke variabele, gecontroleerd voor sociaaldemografische kenmerken.

De kansen om uit de armoede omhoog te klimmen zijn vooral toegenomen bij de huishoudens waar inkomen uit arbeid gecombineerd worden met sociale zekerheidsuitkeringen op het niveau van het huishouden. Dat soort combinaties is ook duidelijk toegenomen tussen 2018 en 2022. Huishoudens in de categorie ‘alleen inkomen uit arbeid’ kunnen een sociale bijstandsuitkering en kinderbijslag of andere toelagen ontvangen, maar hun kans om uit de

armoede te klimmen door die ondersteuning is gedaald. Belangrijk is de vaststelling dat de mobiliteit sterk is toegenomen bij de groep die inkomens uit arbeid combineert met een sociale zekerheidsuitkering. Die toename zien we in veel mindere mate bij de groep die alleen sociale zekerheidsuitkeringen of pensioenen als inkomensbron op het huishoudniveau heeft.

Dat resultaat suggereert dat de stijgende tewerkstelling toch heeft bijgedragen aan de opwaartse sociale mobiliteit. Op huishoudniveau zorgt de combinatie van inkomens uit arbeid met andere vormen van inkomsten, bijvoorbeeld uit de sociale zekerheid, voor een grotere kans om aan de armoede te ontsnappen. De toename van de tewerkstelling volstaat op zichzelf niet om de verdeling van de marktinkomens substantieel te beïnvloeden omdat de stijgende tewerkstelling voornamelijk geleid heeft tot eenverdienersgezinnen, of gezinnen waar voornamelijk deeltijds wordt gewerkt. Als dat samengaat met effectieve sociale bescherming, en we weten dat in de periode 2019-2022 de minima in de sociale zekerheid in reële termen genereuzer zijn geworden⁷, dan zorgt dat voor een grotere mobiliteit uit de armoede. Meer mensen die een sociale zekerheidsuitkering ontvangen naast stijgende tewerkstelling is niet noodzakelijk goed nieuws; het toont wel het belang aan van de sociale zekerheid om een stijgende individuele tewerkstelling om te zetten in een hogere levensstandaard en een lager armoederisico voor huishoudens.

⁷ Zie bijvoorbeeld het Dashboard Adequaatheid sociale bescherming van de FOD Sociale Zekerheid, <https://socialsecurity.belgium.be/nl/cijfers-van-sociale-bescherming/dashboard-sociale-bescherming>.

Conclusie

In de voorbije vijfendertig jaar is de Belgische samenleving fundamenteel veranderd, zowel op het vlak van arbeidsmarkt, sociale bescherming als de sociaaldemografische kenmerken van de bevolking. In het rapport *De lage middenklasse in België* concludeerden we voor de periode 1985 tot 2016 dat de groep mensen in armoede was toegenomen, en dat vooral mensen op actieve leeftijd met lage inkomens zeer kwetsbaar waren. Zeker voor de mensen op actieve leeftijd was er sprake van polarisatie: de kernmiddenklasse werd kleiner, de groep met de allerlaagste en de allerhoogste inkomens namen toe.

In dit rapport hebben we de gegevens aangevuld met gegevens tot en met het inkomensjaar 2022. En de conclusie is anders. Sinds 2018 zien we dat de lage middenklasse en de kernmiddenklasse zijn gegroeid en dat de armoede is gedaald. De hoge middenklasse en de allerhoogste inkomensgroep blijft stabiel. Vandaag behoort 19,6% van de Belgische bevolking tot de lage middenklasse, 12,3% is arm, terwijl 37,5% tot de kernmiddenklasse behoort. 27,2% behoort tot de hoge middenklasse, en ongeveer 3,5% is rijk (op basis van de inkomens, er zijn geen gegevens over de vermogens. Vandaag zien we geen polarisatie meer, maar convergentie: de onderkant van de inkomensverdeling tendeert naar het midden terwijl de omvang van de hoogste inkomensgroepen relatief gelijk bleef. Ook de coronajaren 2020-2021 hebben die trend niet doorbroken. Vandaag moeten er relatief gezien minder mensen met een te laag gezinskomen moeten rondkomen dan zes jaar geleden, terwijl er meer mensen zich tot de middenklasse mogen rekenen. Dat zien we ook in de levensstandaard. Zowel de objectieve als de meer subjectieve maatstaven van levensstandaard schetsen een duidelijk beeld van een verbetering van de levensstandaard over de lange termijn, en een beeld van stabiliteit of verdere vooruitgang in de periode 2018-2022.

Hoe kunnen we die schijnbare trendbreuk verklaren? We vinden dat de veranderingen in de sociaaldemografische samenstelling van de bevolking de daling van de armoede en de toename van de lage en kernmiddenklasse niet kunnen verklaren, hoewel de stijgende scholingsgraad en de toenemende diversiteit een invloed uitoefenen op de verdeling van de inkomens.

De tewerkstelling is ook in de periode tussen 2018 en 2022 verder gestegen, en het aandeel mensen met een inkomen uit arbeid is toegenomen, ook en vooral bij de personen met een armoederisico en bij de lage middenklasse. Maar ook die stijging van de tewerkstelling kan de daling van de armoede en de toename van de middenklasse niet verklaren. De resultaten tonen dat de stijging van de individuele tewerkstelling wel geleid heeft tot een daling van huishoudens waar weinig of niet werd gewerkt, maar niet tot meer huishoudens met een hoge werkintensiteit. Op het niveau van het huishouden volstaat één (al dan niet deeltijds) inkomen niet om uit de armoede te klimmen. De omvang van de inkomensgroepen op basis van de marktinkomens is zo goed als onveranderd gebleven.

Wat wel een verklaring biedt is de toegenomen herverdeling door overheidstransfers. In de periode 2018 en 2022 zien we een opvallende stijging in de mobiliteit uit armoede door de overheidstransfers, en een opvallende daling van de mensen die na de herverdeling uit de lage middenklasse vallen. Onze analyses tonen dat dit effect niet veroorzaakt worden door een verandering van de sociodemografische samenstelling van de inkomensgroepen in België,

maar wel door een toename van huishoudens waarin arbeidsinkomens en sociale zekerheidstransfers worden gecombineerd. Die sociale zekerheidsuitkeringen zijn beter in staat dan vroeger om de kans op opwaartse mobiliteit te verhogen in combinatie met een toegenomen individuele tewerkstelling. De resultaten tonen het belang aan van de sociale zekerheid om een stijgende individuele tewerkstelling om te zetten in een hogere levensstandaard en een lager armoederisico voor huishoudens. Dat is geen garantie voor de toekomst, en of er echt sprake is van een trendbreuk zal nog moeten blijken. Recent onderzoek naar de evolutie van de koopkracht voor het jaar 2023 suggereert alvast dat de vooruitgang voor de laagste inkomens van korte duur kan zijn.⁸ In ieder geval kan het belang van afdoende sociale bescherming om de sociale mobiliteit te bevorderen niet onderschat worden, om de voorbije periode te begrijpen maar ook in de toekomst.

Leuven, mei 2024.

⁸ Peersman, G., Schoors, K. & van den Heuvel, M. (2024). De heilige graal: de koopkracht van 900.000 Belgische gezinnen tijdens de Vivaldi-regeerperiode. *Gentse Economische Inzichten* 14. <https://www.ugent.be/eb/economics/en/research/gei/gei14>